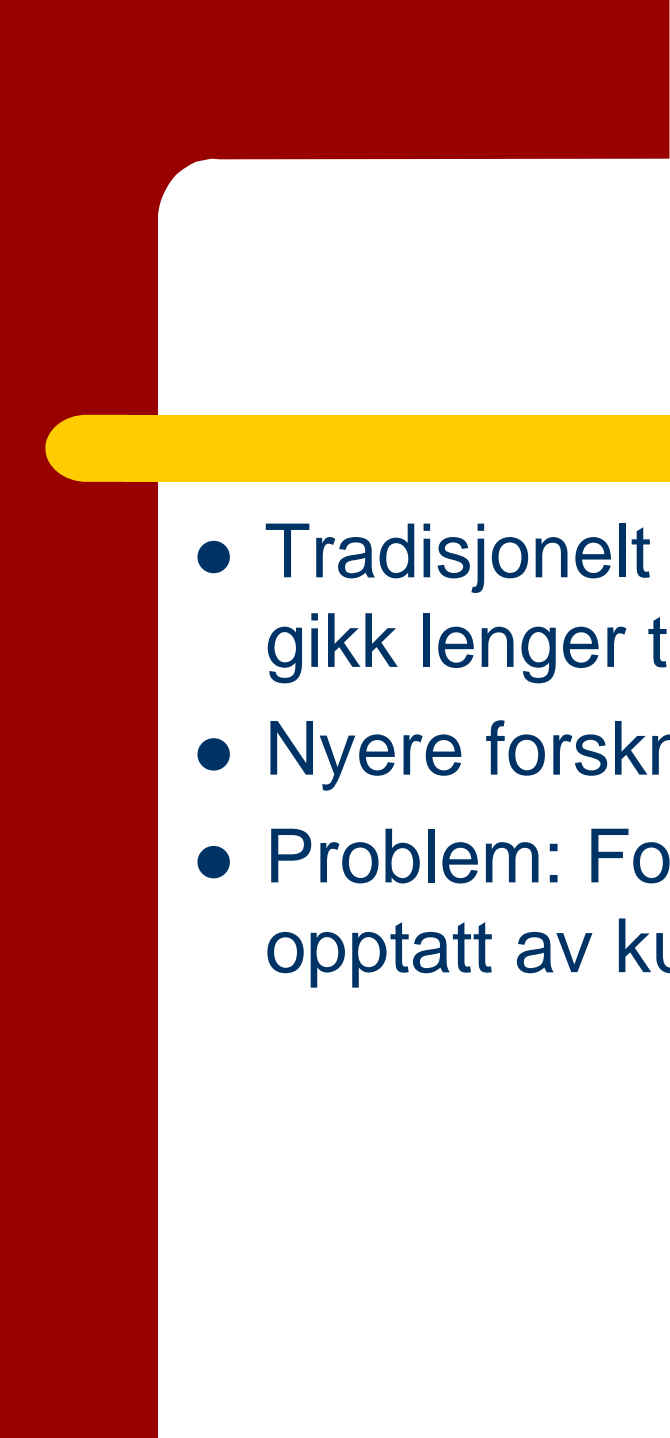

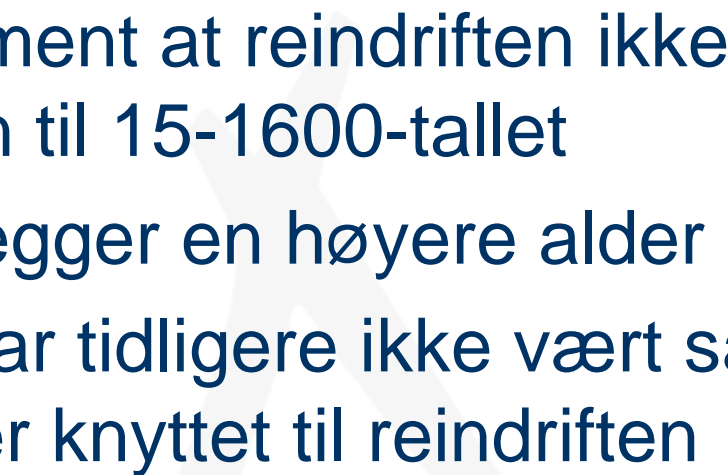

Reindrifft

Navn: Oddmund Andersen

Tittel: Forsker

-
-
- Tradisjonelt har man ment at reindriften ikke gikk lenger tilbake enn til 15-1600-tallet
 - Nyere forskning vektlegger en høyere alder
 - Problem: Forskerne har tidligere ikke vært så opptatt av kulturminner knyttet til reindriften
-

Pastoralisme

- Produksjonsform hvor livsgrunnlaget til et folk utgjøres av en flokk levende dyr.

Domestisering innebærer:

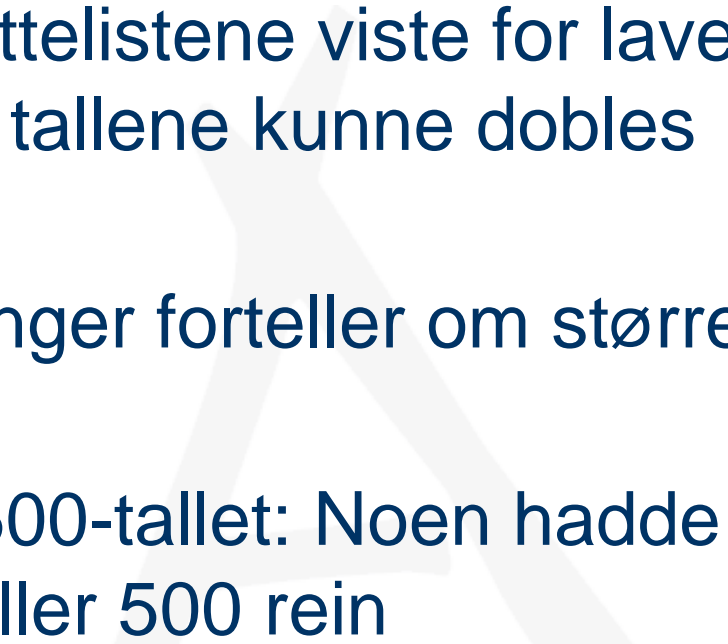
- Reinen kommer i privat eie – reinen blir inkorporert i menneskets sosiale struktur-øremerker
- Reinen får en annen betydning i familiens husholdning: slakteuttak, melking av reinen
- Familien følger reinen året rundt

Intensiv reindrift

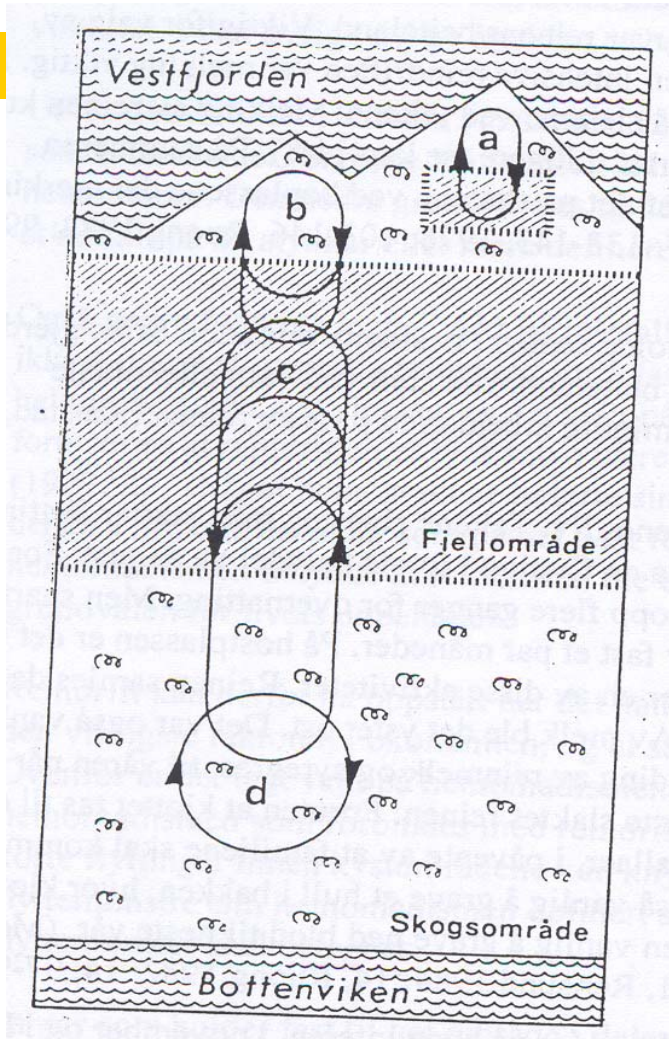
- 1-3 hushold flyttet i lag
- Eierne fulgte dyrene hele året
- Dyrene ble vaktet uavbrutt, god kontroll over dyrene
- Melking av rein var vanlig
- Skatteland-siidaområde

Reintall på 1600-tallet

- Skattelister viser: Over en periode fra 1612 til 1620 er det beregnet en gjennomsnittlig flokkstørrelse for Tingevarre-siidaen på 24,3 dyr
- De største flokkene var på over 80 dyr, de fleste hadde færre

-
- Hultblad mener at skattelistingene viste for lave verdier. Han mente at tallene kunne doubles eller tredobles.
 - Flere skriftlige beretninger forteller om større reintall.
 - I Olaus Magnus fra 1500-tallet: Noen hadde 10, 15, 70, 100, 300 eller 500 rein

Flyttemønster:

- Vestsamer
- Østsamer

Østsamer/helnomadisk reindrift

- Skriftlig dokumentasjon av at østsamene flyttet ut til kysten finnes fra slutten av 1500-tallet
- Kilden gir ikke inntrykk av at flytting ut til kysten var et nytt fenomen

- I Lage Urnes instruks fra 1603 heter det at samebyene i Torne lappmark "drager huer Sommer Neder till Siø siden Att fiske, Vdi Liige maade Att gresse Theris Rhenner, thi the Melcker thennom, Thi gresset er bedre Neder wed Siø siden, end høigtt oppe i Fielldeitt" (Qvigstad og Wiklund 1909b: 285).
- Tilsvarende finner vi i en instruks fra 1613 om et område som dekker blant annet Nord-Salten: "Med disse deris Renner, Naar gresset beginder att komme, drager de neder til Westersøen, oc gresser dennom der» (Qvigstad og Wiklund 1909b: 289).

Vestsamer:

- I en kilde fra 1591 sier lagmann Peder Hanssen det på dette tidsrom skal ha vært fire lapper som skal ha oppholdt seg i Ofoten under Kjølen «wiid norig(es) riige» (Qvigstad og Wiklund 1909b: 277). Siden dette ble opplyst av befolkningen i Ofoten i Desember er det sannsynlig at disse fire personer må ha vært reindriftssamer med fast tilhold vest for Kjølen.
- I samme kilde heter det for øvrig at det i Tysfjorden var 3 "lapper", 2 i "røttanger" eller Sagfjorden mens det i Lofoten var ingen.

1600-tallet:

<i>Område:</i>	<i>Totalt antall skattlagte:</i>	<i>Skattlagt på begge sider:</i>	<i>Skattlagt kun på svensk side:</i>	<i>Skattlagt kun på norsk side:</i>
Saltdalen/Misfjord – Pite lappmark	158	54 (34 %)	86 (54 %)	18 (11 %)
Efjord/Tysfjord – Lule lappmark	318	70 (22 %)	218 (69 %)	30 (9 %)
Herjangen/Skjomen – Sigge- & Tingevárri	169	18 (11 %)	108 (64 %)	43 (25 %)
Senja fogderi – Tingevárri	86	25 (29 %)	49 (57 %)	12 (14 %)

Skattelisten fra 1691 vedrørende skattene for Senja fogderi:

- «Belangede finde leding, eller Finde- oc lappesskat da kand ej dermed altid staae fast eller til en Vis Summa Aarligen suares eftersom lapperne haver under skeedlige tilhold i Fieldene med deris Reiner, saa at huor, oc i huad Fogderij de ere, i det Eene Aar for flytter de sig derfra til et andet Fogderj, eller oc til de Suenske Grendser i andet eller 3de Aar, oc det, naar deris Reiner haver optæret dend huide Maase som sammesteds paa Fieldene hafuer Woxet, oc naar nu samme huide Maase igien tilwoxer oc deris Reensdyr kand hafe deris føde derved forflytter de sig da igjen did, saa de ofuer dend aarsage hafuer ingen wis tilhold eller andre steder, end hvuor de ere til deis skatter suarer» (Qvigstad og Wiklund 1909b: 295-296).

Fast bosetting på kysten:

- Den kystsamiske reindriften innebærer et flyttemønster mellom fjellområdene på sommeren og skogsområdene eller kystområdene på vinteren.

Hvordan påvise reindriften?

- Det oppstod et nytt flyttemønster
- Områdene nær vassdragene var ikke lenger viktig. Høyderyggene og fjellområder ble sentrale element

Tilpasningsformer for reindriftssamfunn og jeger- sankersamfunn

Modeller	Bosettings-mønster	Vinter	Vår	Tidlig sommer	Sen sommer	Høst
Reindrift	Helnomader/ østsamer	Skog	Lavfjell	Høyfjell	Høyfjell	Lavfjell
Reindrift	Kyst	Kyst	Lavfjell	høyfjell	Høyfjell	Lavfjell
Jeger-sankere	Øst for Kjølen/innland	Innsjø/ skog	Lavfjell	Lavfjell	Lavfjell/høyfjell	Lavfjell/høyfjell
Jegere - sankere	Kyst eller skog	Kyst	Lavfjell	Lavfjell	Lavfjell/høyfjell	Lavfjell/høyfjell

Nye kulturminner kan påvises

- Tufter/Teltboplasser
- Beingjemmer
- Melkeplasser -pollenanalyser
- Steingjerder
- OSV

Beingjemme nr. 1

Giedde ved Slunkajávrrre

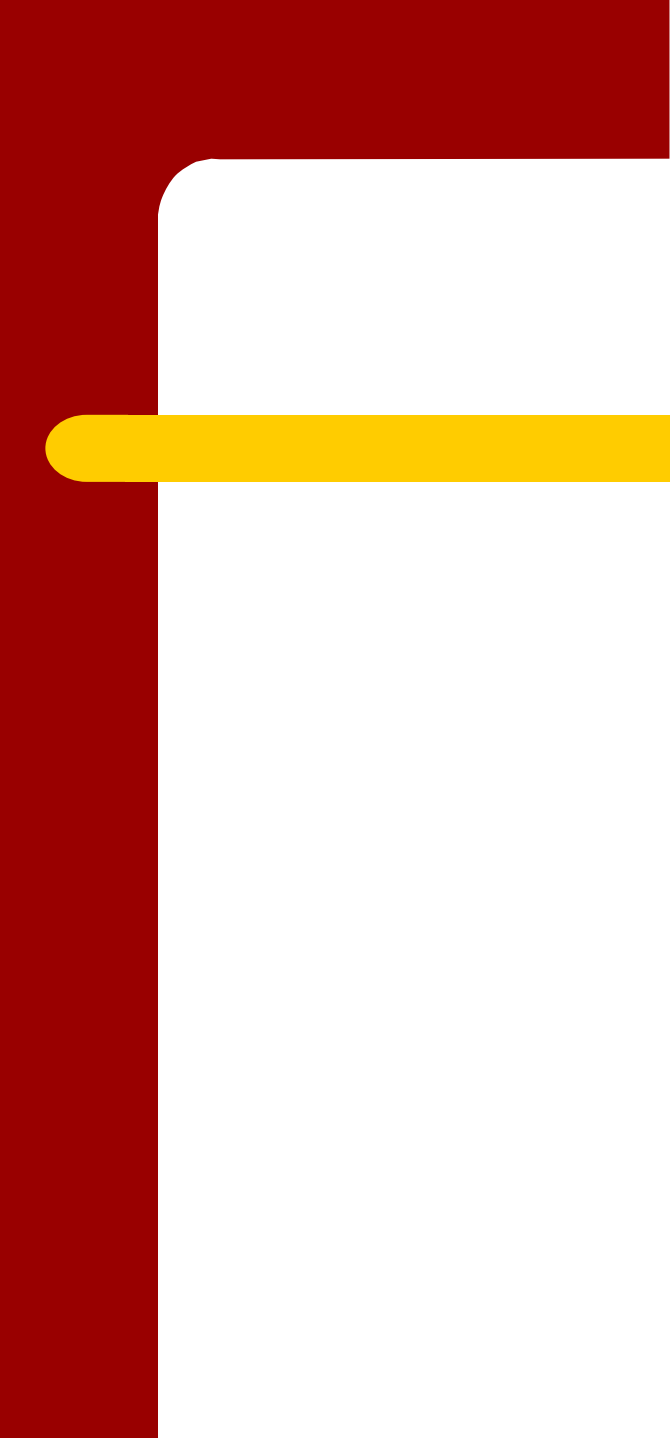
Steingjerder i Jierdavuoame, Hamarøy kommune

Fra jaktlykke til reinlykke

- Jaktlykke er viktig i fangstsamfunnet
- Reinlykke er viktig for reindriften

- En reineier fra Jokkmokk forklarer reinlykke på følgende måte:
- ”reinflokken skal aldri forsvinne. Du skal alltid ha til det andre året. Det behøver ikke bety at du blir rik. ... Men det er det at du alltid skal ha mat i huset, det er reinlykke. Alltid skal du finne det du spiser. Alltid finne at reinen har mat. Slik fortalte mine foreldre om reinlykke” (Kuoljok og Andersen 2003: 20; min oversettelse).

A

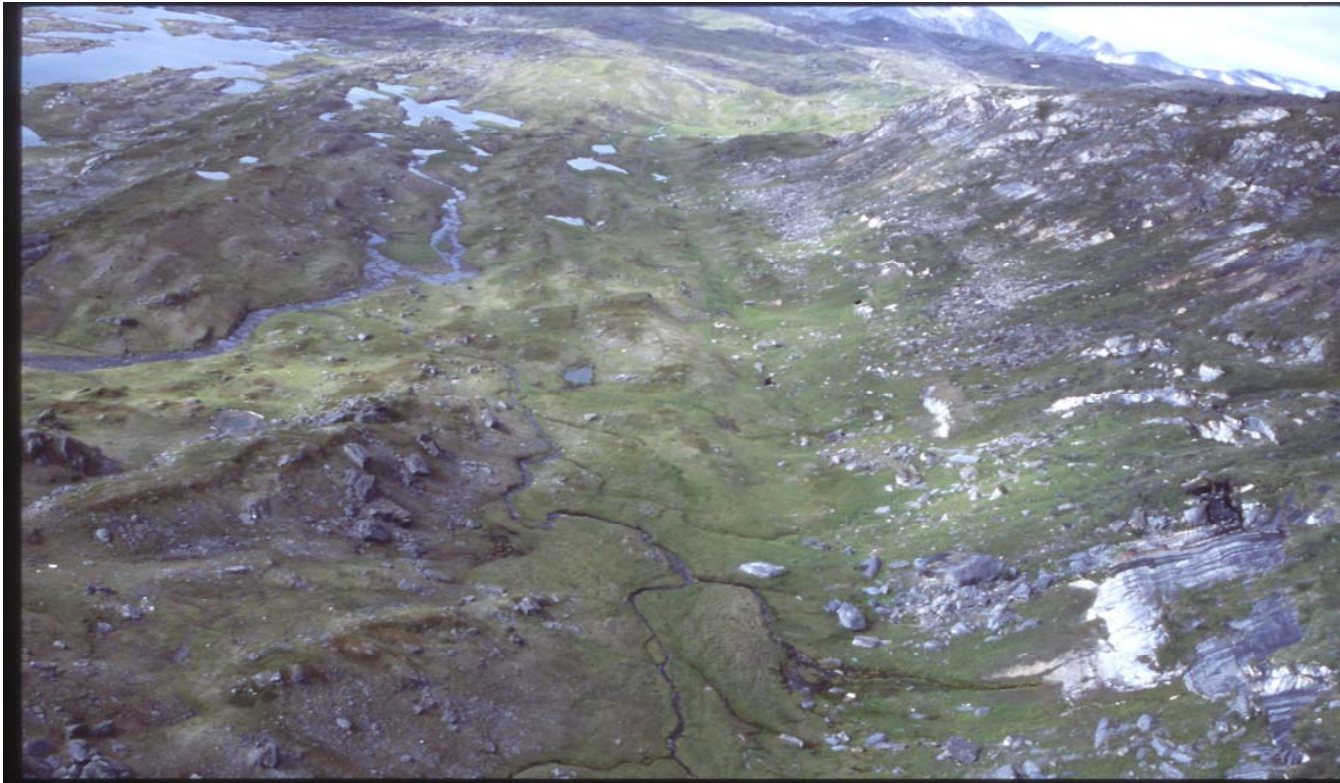
Undersøkellesområdet

Arkeologiske undersøkelser

- De to lokalitetene lengst øst ligger innen Sirkassijddaen
- Jierdavuobme/Gjerdalen
- Vielggisbákte
 - Ligger langs flytteleden
- Slunká
 - Ligger innen det kystsamiske bosettingsområdet

Vielggisbákte

Lokaliteten Slunkajávrrre

Kniv funnet i teltboplass på lokaliteten Vielggisbákte

Ts. 11436k
Vielggisbákte, Hamarøy kommune

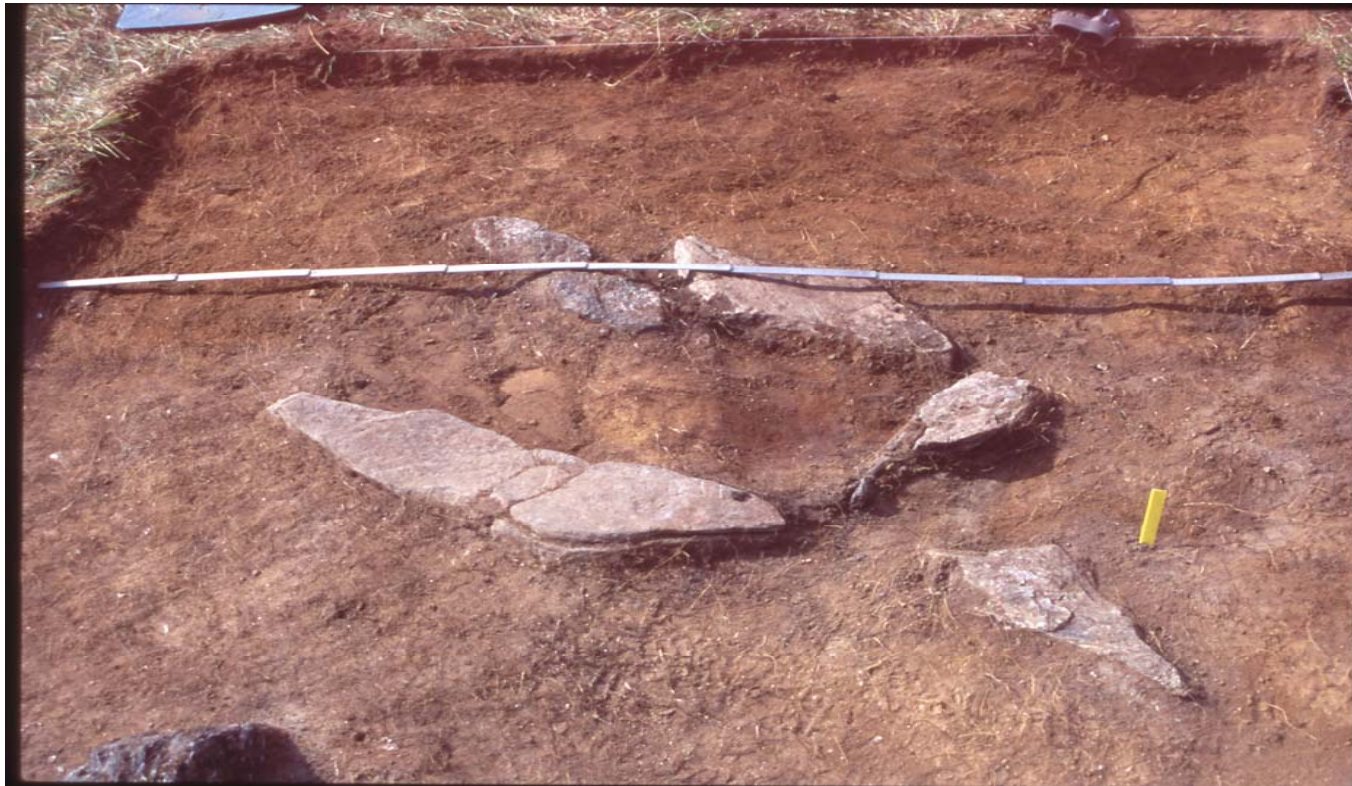
0 1 2 3cm

Ts. 11644g
LOKALITET 4
Slunkajávrrre Hamarøy kommune

14C daterte kulturminner

	Lulesamisk område			Andre områder	
	Teltboplass	Trekull-konsentrasjon	Beingjemme	Teltboplass	Totalt
Periode I (Yngre enn 1500/1600-tallet)	12			12	24
Periode II (1200-1500/1600-tallet)	5			4	9
Periode III (800-1200-tallet)	3	1	2	2	8
Periode IV (400-100 f. Kr.)		2			2

Teltboplass datert til yngre jernalder

Bein funnet i beingjemme nr. 1

Pattedyr (art ukjent)	120
Rein	6 bein
Klovdyr (trolig eller sannsynlig rein)	5 bein
Mulig rein	2 bein
Størrelse rein	5 bein
Større enn sau/geit	4 bein
Middels stort dyr	1 bein
Fugl	2 bein
Gnagere	2 bein
Totalt	147 bein

14C daterte kulturminner

	Lulesamisk område			Andre områder	
	Teltboplass	Trekull-konsentrasjon	Beingjemme	Teltboplass	Totalt
Periode I (Yngre enn 1500/1600-tallet)	12			12	24
Periode II (1200-1500/1600-tallet)	5			4	9
Periode III (800-1200-tallet)	3	1	2	2	8
Periode IV (400-100 f. Kr.)		2			2

-
-
- Pollenanalyser av melkeplasser
 - Rekkeorganiserte boplasser
 - Stallotuffer
-

Tolkning

- Differensiering av det samiske samfunn fra slutten av yngre jernalder
- Kystsamisk reindrift fra 1300-tallet, men kan også være eldre.

Hvordan kan man forstå endringene?

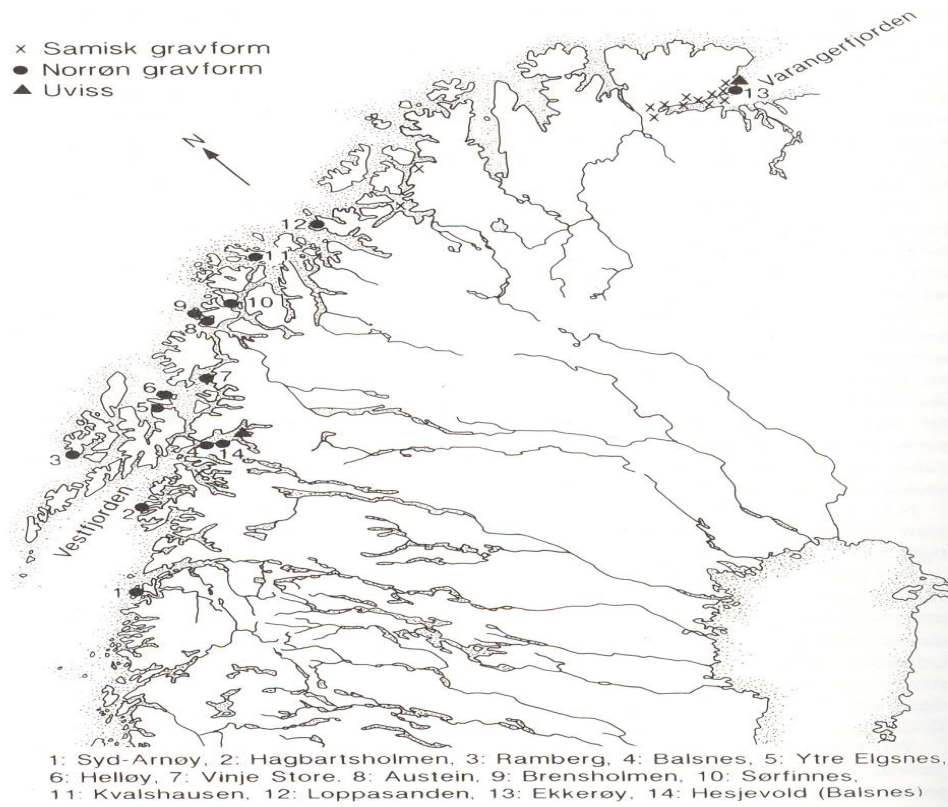
- Spenninger og friksjoner i det samiske samfunn fra andre halvdel av yngre jernalder
 - Rekkeorganiserte boplasser
 - Hierarkisering av det samiske samfunn
 - Metaldepoter

Hvordan var kontakten mellom den samiske og den norrøne befolkning?

- Lånord
- Giftemål
- Båtbygging
- Deling av visse religiøse trekk

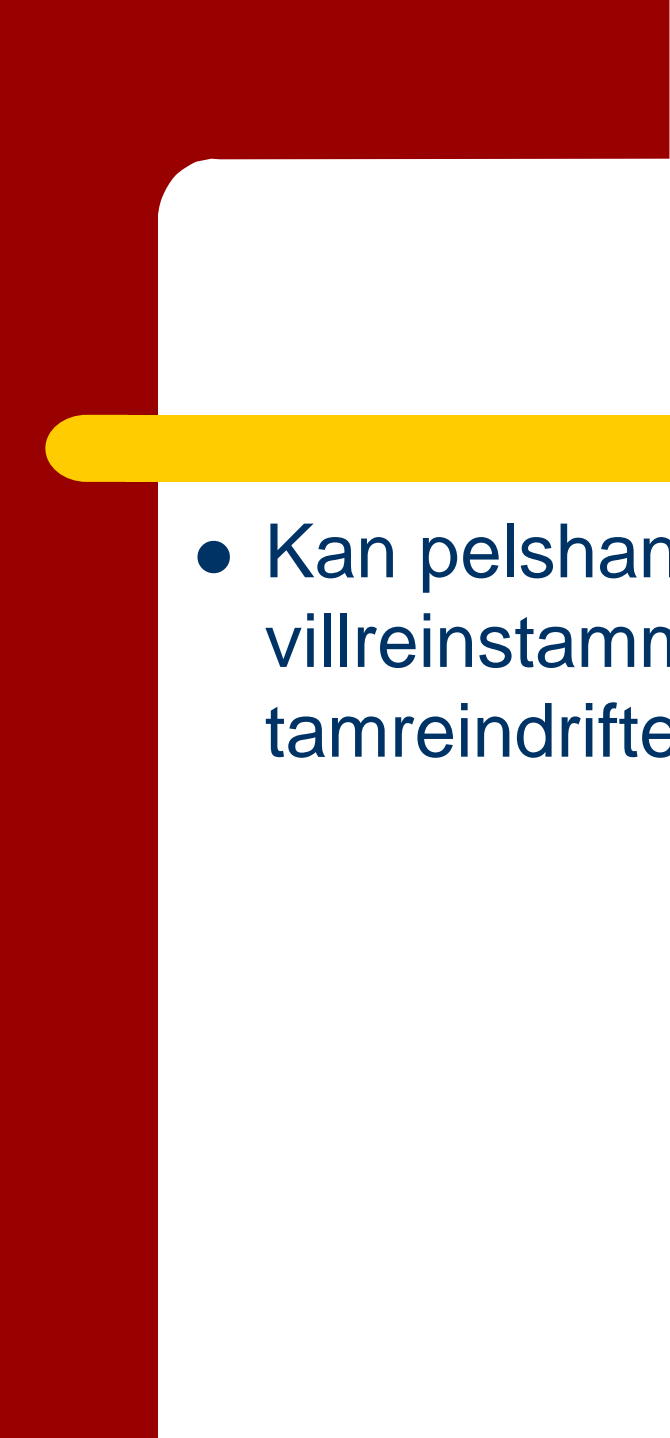

Kilde: Hansen og Olsen 2004: 91

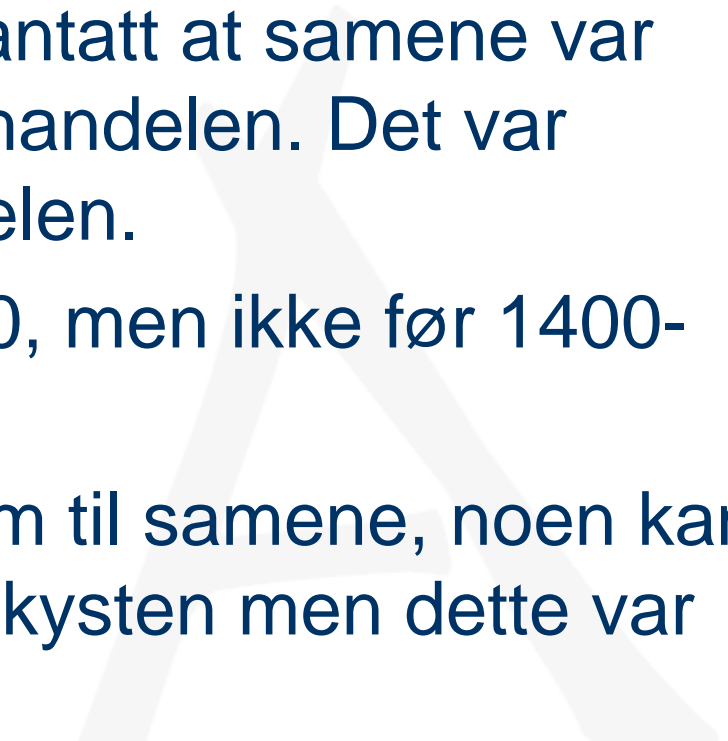
<i>Samisk:</i>	<i>Antatt urnordisk grunnlag:</i>	<i>Moderne norsk:</i>
gráiva, grábja		grev
dáddi		tad, gjødsel
sadjit		å så
áksi		aks
giertnas	*kwernuz	kvern
ráktsa	*grautaz	grøt
áhkar		aker
gordni	*kurna	korn
rievdni		gryn
dáigi	*daiga	deig
fieksi		fjøs
buvvi		buskap, bufe
skiellu		melkebøtte (gno.: skjola)

Handel

- Intens pelshandel (vikingtid - tidlig middelalder)
- Etter hvert mindre interesse for pelshandelen utover i middelalderen på norsk side
- Markeder på kysten, eks, på Nes i Grunnfjord

-
-
- Kan pelshandelen ha ført til en svekkelse av villreinstammen og dermed oppkomst av tamreindriften?
-

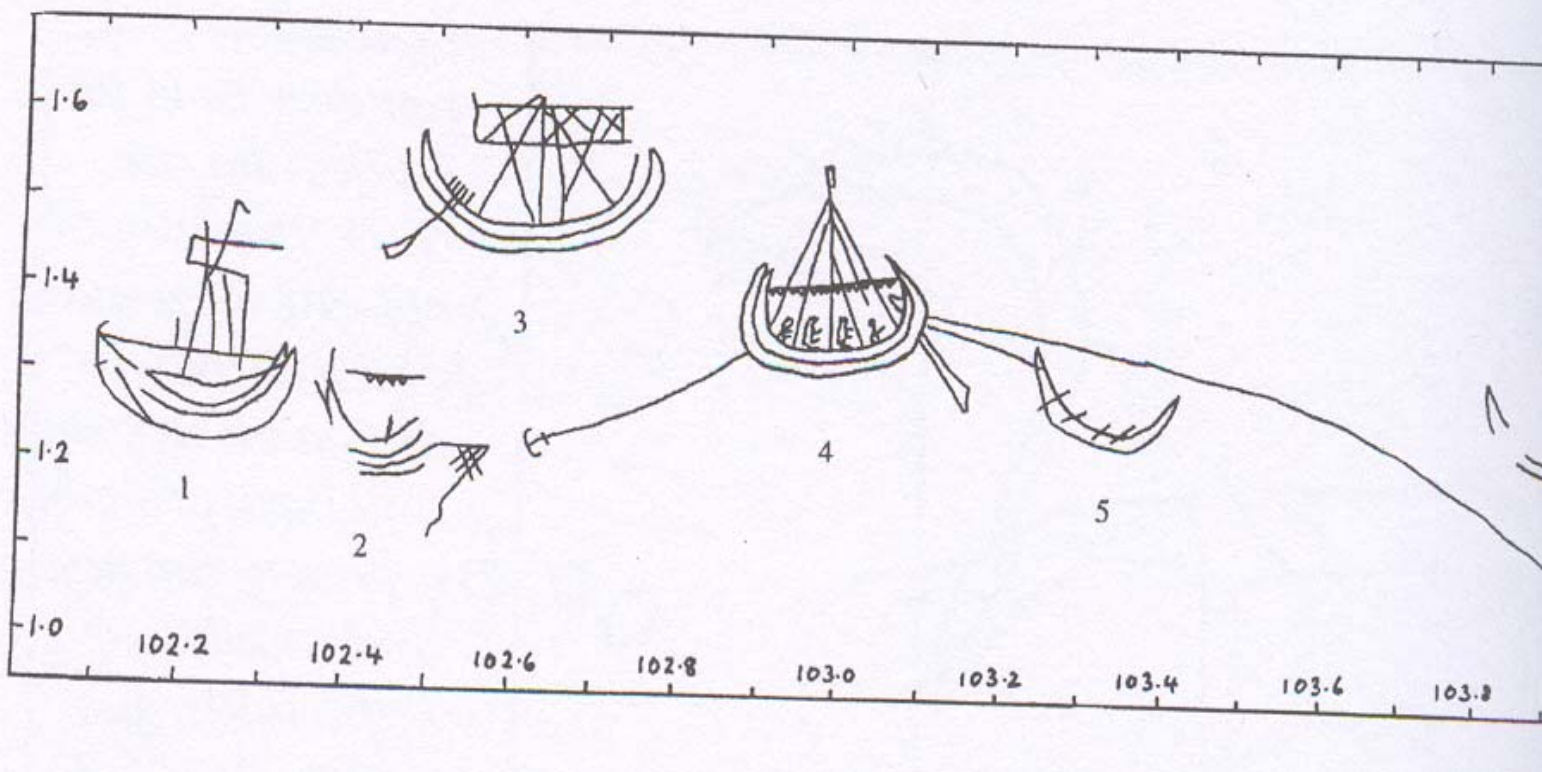
-
- Tradisjonelt har man antatt at samene var passive aktører i pelshandelen. Det var andre som drev handelen.
 - Birkarler kjent fra 1500, men ikke før 1400-tallet
 - Kareler førte varer frem til samene, noen kan også ha kommet ut til kysten men dette var neppe vanlig.

Hartvig Billes skrivelse fra 1609:

- "Saa well om høsten, om allehelgen thidde, mz Reener thill att Slagthe, ssom om ssommeren, om S. Hans thiide, mz fædder, benckedyner, lappetøigh, och wndertiiden nogz liidz Kedellkobber, ssom nu j Suewrigh att wdførre er forbødden" (Qvigstad og Wiklund 1909b: 286).

- I *Historia Norvegiae* (1969: 20) fra om lagt midten av 1100-tallet heter det om Hålogaland at innbyggerne der bor sammen med "finnene" og driver handel med dem.
- Også senere kilder vitner om at embetsmenn kan ha kommet inn i de samiske bosettingsområder for å drive handel med samene.

Båter datert mellom 800-1350 e. kr.

Muskenskatten

Kilde: A.R. Nielsen 1990: s. 182

Muskenskatten

- 6 sølvsmykker: 3 armbånd, 2 smykkeinfatninger og 1 ørering
- Østlig: Russisk, østbaltisk område, Gotland
- Datering: 1000-1100-tallet

Transport av pelsvarer

- I tilknytning til handelen som reindriftssamene bedrev på 1600- og 1700-tallet fremgår det at bruk av kløvrein var viktig. Siden reinen kunne bære kun 1 ½ våg (tilsvarende knapt 28 kg), hadde hver familie på 1700-1800-tallet behov for flere transportdyr som varene ble kløvd på. Ruong (1937: 32) sier at hver familie trengte et sted mellom 8 til 15 kjørerein.
- Transport av varer kan derfor vært en av årsakene til at reindriften presset seg frem

-
-
- Melkekulturen kan også hatt betydning
-